

Ook taal leert ons geen enkele moraal

De evolutie leert ons dan geen moraal, maar ook taal biedt ons weinig morele aanknopingspunten, betoogt Bart Barnard.

De evolutie leert ons nog geen moraal, zo betogen Bolhuis en Düwell in Letter&Geest van 23 april. Moreel gedrag, zo lijken zij te betogen, hangt samen met cultuur en cultuur hangt weer samen met taal.

Als enige soort, zo beginnen zij hun artikel, hebben we taal en moraal. Zo is de rolverdeling tussen man en vrouw in Japan heel anders dan in de Verenigde Staten, en wordt de registratie van kindermishandeling door stiefouders beïnvloed door vooroordelen van de autoriteiten van het land waarin dit plaatsvindt. Blijkbaar hebben specifieke gedragingen geen fundering in de biologische afkomst van de mens – als dat wel zo zou zijn zouden immers deze culturele verschillen niet bestaan.

Sociaal contract

Het probleem met deze voorbeelden is echter dat de fundering hiervan evenmin in taal gevonden kan worden. De verhouding tussen de seksen is noch in Japan noch in de Verenigde Staten expliciet in de vorm van een tekst vastgelegd; er is geen geschrift dat de vooroordelen van de ambtenaren beschrijft aan de hand waarvan zij seksueel misbruik wel of niet registreren. Het sociaal contract is geen talig contract.

Dat wij als enige soort over taal beschikken en kunnen nadenken en debatteren over bepaalde culturele gedragingen, wordt door niemand ontkend – ook door Frans de Waal niet die dit, in de NRC van dezelfde dag, juist expliciet onderkent. Maar het in taal expliciet omschrijven van die gedragingen, gebeurt altijd pas in tweede instantie. Wat men doet – de afstand die men houdt tot degene voor je in de rij, de stilte die men betracht bij een begrafenis, de blikken die men wisselt met passanten op straat – is altijd juist impliciet aanwe-

Olifanten kunnen net als mensen liefhebben en lijden. FOTO MARCO DE SWART ANP

zig. Dit is wat Martin Heidegger met 'das Man' heeft aangeduid en wat zich onttrekt aan volledig talige beschrijving: elke poging dit in regels te vatten resulteert in een abstractie en loopt achter de feiten aan.

Zo zijn er bijvoorbeeld grammaticale regels die voorschrijven hoe taal zou moeten worden gebruikt, maar deze zullen moeten worden bijgesteld wanneer iedereen 'groter als' zegt.

De mobiele telefoon vormt een ander voorbeeld. Toen deze net in zwang raakte, waren er mensen die regels voor het gebruik hiervan wilde opstellen – regels die er nooit zijn

gekomen en die inmiddels door de dagelijkse praktijk overbodig zijn geworden. Niemand schrijft ons voor hoe hard we in een restaurant moeten praten of hoe we met de serveersters omgaan, en toch gaat het meestal gewoon goed. Nietzsche voelde al aan dat het grootste deel van ons dagelijks leven zich buiten ons bewustzijn afspeelt.

Legitimatatie

Het gevaar waar Bolhuis en Düwell op wijzen is dat mensen legitimatie van hun gedrag gaan zoeken in de oorsprong van ons als biologische soort – iets waarvoor G.E. Moore al

aan het begin van de vorige eeuw de term 'naturalistic fallacy' introduceerde.

Ik vermoed niet dat De Waal zich hieraan schuldig maakt. Het belang van De Waals onderzoek is dat niet alleen de mens in staat is zijn biologische drijfveren te onderdrukken teneinde een harmonieuze samenleving tot stand te brengen.

Het vormt een les in nederigheid: we zijn misschien wel de enige dieren met taal, maar we zijn zeker niet de enige die kunnen lijden en liefhebben en in ons gedrag het eerste proberen te vermijden en het laatste nastreven.

Bart Barnard
docent en filosoof

commentaar

De mening van de krant, verwoord door leden van de hoofdredactie en senior redacteuren.

De rechtsstaat is niet gebaat bij het afsnijden van bochten

Bewijsvoering in Brabant blijkt in acht procent van de gevallen krakkemikkig

Politie en Openbaar Ministerie in Noord-Brabant vinden het effectiever om zware drugscriminelen zelf kaal te plukken, dan ze voor de rechter te brengen. Enthousiast geworden door de eerste ervaringen, willen ze deze werkwijze graag uitbreiden. De marechaussee vindt het wel zo handig om tijdens controles in de grensstreek op mensensmokkel, meteen even een blik in de kofferbak te werpen om te zien of daar niet toevallig een partij drugs ligt. En de regering en de Kamer willen in de strijd tegen terrorisme preventieve gebieds- en contactverboden kunnen opleggen zonder dat daar

een veroordeling of toetsing door de rechter aan vooraf is gegaan. Op liefst drie manieren kwam zo in één week tijd de rechtsstaat onder druk te staan. In Brabant gebeurt dit vanuit frustratie over de stroperige rechtsgang, in de grensstreek vinden vooral jongere marechaussees het kennelijk leuk om boeven te vangen, en voor het kabinet is de strijd tegen terreur zo belangrijk dat de justitiële lat her en der best een beetje omlaag mag. Dat is allemaal best voorstelbaar. Maar opgeteld ontstaat een verontrustend beeld van een samenleving waarin het doel te veel de middelen heiligt. Dat kan op verschillende manieren verkeerd gaan. De snelle

werkwijze in Brabant is eigenlijk bedoeld voor eenvoudige vergrijpen en de bewijsvoering blijkt in maar liefst acht procent van de gevallen krakkemikkig. Alleen al daarom is deze methode niet geschikt voor grote drugszaken. De marechaussee die ongefundeerd kofferbakken doorzoekt, krijgt dit volgens onderzoekster Maartje van der Woude 'altijd wel rondgepraat': dat is in een rechtsstaat een buitengewoon verontrustende formulering. Misschien nog wel het grootste bezwaar tegen dat kofferbakken doorzoeken, en ook tegen het preventief beperkingen opleggen aan potentiële terroristen, is dat nummerplaat, huidskleur en af-

komst richtinggevend kunnen worden voor preventief ingrijpen, in plaats van harde juridische aanwijzingen. Misschien voldoet dit op korte termijn aan een maatschappelijke wens om daadkrachtig te opereren in de strijd tegen criminaliteit en terrorisme. Maar op lange termijn is het funest voor het vertrouwen dat bijvoorbeeld migrantenjongeren hebben in de overheid, en de manier waarop die verschillende groepen tegemoet treedt. Hoe aantrekkelijk het lijkt om bochten af te snijden, de rechtsstaat is het meest gebaat bij strikt naleven van bevoegdheden, en bij het in ere houden van de rol van de rechter.